

Müzik Öğretmenlerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi

İbrahim ÇOLAKOĞLU¹
Prof. Dr. Uğur TEKİN²

Çağımızda eğitime; bilim, teknik ve sanat eğitimi olmak üzere üç boyutta bir bütün olarak yaklaşılmaktadır. Sanat eğitimi kendi içinde farklı dallara ayrılır. Bu sanat dallarından biri de müzik eğitimidir. Müzik eğitimi, temel olarak müzik etkileşimi aracılığıyla bireyin ve toplumun estetik gereksinimlerini karşılamayı, yaratıcı güdüsünü doyurmayı, beğenme yetisini geliştirmeyi, sosyal ve kültürel gerçekliğe daha duyarlı olmasını sağlamaya yönelik davranış değişiklikleri oluşturmayı amaçlar. Müzik eğitiminin bu amaçlara ulaşabilmesinde en temel ve en etkin öge müzik öğretmenidir.

Türkiye’de diğer branş öğretmenleri gibi müzik öğretmenleri de güç koşullarda çalışmaktadır. Bazı araştırmalar okullarda çok az müzik dersliğinin bulunduğunu, ortalama bir sınıfa düşen öğrenci sayısının çok fazla olduğunu, müzik dersinde norm kadro fazlası sorunu yüzünden öğretmenlerin birden çok okulda görevlendirildiğini, öğretmenlere ödenen ücretin günün koşullarına göre yetersiz olduğu, hizmet içi eğitiminin eksik, araç-gereç konusunda okulların yetersiz olduğunu, okul yönetiminin müzik derslerini ciddiye almadığını ve böylece müzik öğretmenlerinin olumsuz yönde etkilendiğini belirtmektedir. Eğitim kurumlarında yaşanan bu olumsuzluklar müzik öğretmenlerinin iş performanslarının düşmesine, örgütsel bağlılıklarının, iş doyumlarının azalmasına ve devamında da tükenmişliğe yol açabilmektedir.

Tükenmişlik kavramı ilk kez Freudenberger tarafından “başarısızlık, yıpranma, enerji ve güç kaybı veya insanın iç kaynakları üzerinde karşılanamayan istekler sonucunda ortaya çıkan bir tükenme durumu” olarak tanımlanmıştır. Maslach’a göre tükenmişlik, fiziksel bitkinlik, devamlı halsizlik ve umutsuzluk hissi ile negatif bir benlik anlayışının

¹ İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

² İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

gelişmesi sonucu çalışma hayatına, yaşama ve diğer bireylere yönelik negatif tutumlarla özdeşleşen fiziksel, duygusal ve zihinsel bir tükenme sendromudur. Dünya Sağlık Örgütü (1998) yayınladığı raporunda tükenmişliği; aşırı çalışma ile kendini gösteren, duygusal yorgunluk sonucunda bireyin kendisinden beklenen görev ve sorumlulukları yerine getirememesi durumu olarak tanımlamıştır. Amerikan Stres Enstitüsü yaptığı bir araştırmada öğretmenler, polisler ve hava trafik kontrol memurları gibi bazı meslek mensuplarının günlük yaşamda karşılaştıkları ciddi problemlerle başa çıkmada zorluk yaşadıklarını saptamıştır.

Tükenmişlik sendromunun en fazla görüldüğü mesleklerden biride öğretmenliktir. Öğretmenlik insanlarla sürekli yüz yüze etkileşim içinde bulunan, devamlı fedakârlık gerektiren, zihinsel ve duygusal olarak kişiyi tüketen bir meslektir. Dolayısıyla da öğretmenlik, tükenmişlik sendromunun yüksek oranda yaşandığı bir meslektir. Çeşitli sosyal, iktisadi ve teknolojik gelişmelerle paralel bir şekilde değişebilen eğitim-öğretim felsefesi, öğretmenlik mesleğinde tükenmişliğin yaşanmasına ve artarak yaygınlaşmasına neden olmaktadır.

Korkmaz'ın (2004) “Müzik Öğretmenlerinin Motivasyon Kaynakları ve Mesleki Tükenmişlikleri” adlı çalışmasında müzik öğretmenlerinin Duygusal Tükenme ve Kişisel Başarı alt ölçeğinden aldıkları puanların farklı branş öğretmenlerle karşılaştırıldığında daha yüksek olduğu saptanmıştır. Müzik öğretmenlerinin okul türü, görev yaptığı bölgenin sosyo-ekonomik düzeyi duygusal, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt ölçek puanlarına göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırmada tükenmişlik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha çok duyarsızlaşma yaşadıkları saptanmıştır.

Otacıoğlu (2008) “Müzik Öğretmenlerinde Tükenmişlik Sendromu ve Etkileyen Faktörler” adlı çalışmasında “Cinsiyet” değişkeni açısından erkek öğretmenlerin bayanlara oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıklarını ileri sürmektedir. Araştırmaya katılan 26-35 yaş grubunda olan öğretmenlerin, 36-45 yaş grubundaki öğretmenlere kıyasla, beklenmedik bir şekilde, işlerinde daha fazla tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. İşlerinde hiç takdir almamış öğretmenlerin alanlara oranla daha fazla tükenmişlik

yaşadıkları görülmektedir. Araştırma ayrıca, mesleki kıdem ve ekonomik durumu algılama değişkenleri açısından da müzik öğretmenlerinin tükenmişlik algılarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmanın “Ekonomik durumu algılama” değişkeni incelendiğinde, “hiç tatmin etmiyor” cevabını veren müzik öğretmenlerinin diğer kategorilerde cevap veren meslektaşlarına (oldukça, kısmen, biraz) oranla daha fazla tükenmişlik yaşadıkları görülmektedir.

Girgin (1995)’in ‘İlkokul Öğretmenlerinin Meslekten Tükenmişliğin Gelişimini Etkileyen Değişkenlerin Analizi ve Bir Model Önerisi’ adlı çalışmasında cinsiyet değişkeni açısından erkek öğretmenlerin duyarsızlaşma alt ölçek puanları kadın öğretmenlerden yüksek bulunmuştur. Genç öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri yüksek çıkarken yaşlı ilerleyen öğretmenlerde tükenmişliğin az olduğu belirlenmiştir. Görev yapılan yıl sayısı arttıkça kişisel başarı puanlarının arttığı saptanmıştır. Mesleği isteyerek tercih eden öğretmenlerin duygusal tükenme puanlarının düşük olduğu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük okullarda görev yapan öğretmenlerin sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okullardaki öğretmenlere göre kişisel başarı puanlarının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Yukarıdaki araştırmalarda müzik öğretmenlerinin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim düzeyi, çalışma süresi, örgütteki çalışma süresi, takdir görme, mesleği isteyerek tercih etme, sosyo-ekonomik durumu gibi parametrelerin yanı sıra iş tatmini, kendini etkili bir öğretmen olarak değerlendirip değerlendirmemesi tükenmişliğe sebep olan bireysel değişkenler olarak belirtilmektedir. Mesleki tükenmişlik yalnız öğretmenlerde değil, bütün eğitim sisteminde ciddi problemlere neden olur. Müzik öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeylerinin bazı değişkenlerle ilişkili olduğunun ortaya konması, mesleki tükenmişlik sorununun çözümüne yeni bir perspektif kazandıracağından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarısızlık, müzik öğretmeni*

Kaynakça

- Baltaş A. (1998). Stresle başa çıkma yolları ve iş hayatındaki stres. *Türk Psikologlar Derneği Dergisi*, 15, 28-30.
- Çam, O. (1991). *Hemşirelerde tükenmişlik (burnout) sendromunun araştırılması*. (Doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff burnout, *Journal of Social Issues*, 30, 159-165.
- Girgin, G. ve Baysal, A. (2006). *Zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi ve bazı değişkenler (İzmir örneği)*. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (6), 1-10
- Iwanicki, E. F. (1983). Toward understanding and alleviating teacher burnout, *Theory into practice*, 22 (1), 27-32.
- Korkmaz, Ö. (2004). *Müzik öğretmenlerinin motivasyon kaynakları ve mesleki tükenmişlikleri*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Maslach, C. Schaufeli, W. B. ve Leiter, M. P. (2001). Annual review of psychology. *Job burnout*, 52, 397-422.
- Otacıoğlu, S. G. (2008). Müzik öğretmenlerinde tükenmişlik sendromu ve etkileyen faktörler, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (15), 103-116.
- Özben ve Argun. (2003). İlköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 3, 36-48.
- Uçan, A. (2005). *Müzik eğitimi temel kavramlar-ilkeler-yaklaşımlar*. (3. Baskı). Ankara.